

נהיגה תחת השפעת אלכוהול בישראל 2010

**יחידת המדען הראשי
הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים**

כתבה: ד"ר תמר תומר – פישמן, מנהלת אגף המחקר

חברה מבצעת: שילוב

2010

רקע

הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים עורכת זו השנה השלישית ברציפות סקר טלפוני לבחינת התופעה של נהיגה תחת השפעת אלכוהול בישראל. דו"ח זה מציג את ממצאי הסקר שנערך על ידי חברת שילוב ביולי 2010. הסקר בוצע בקרב מדגם מייצג של 500 גברים ונשים יהודים בגילאי 17 ומעלה בעלי רישיון נהיגה בתוקף, אשר דיווחו שהם נוהגים לפחות פעם בשבוע ושתו בחודש האחרון לפחות משקה אלכוהולי אחד מחוץ לבית. ממצאי סקר זה הושוו לממצאי הסקרים שבוצעו ביולי 2008 ואוגוסט 2009¹.

1. תרבות שתיית אלכוהול בישראל

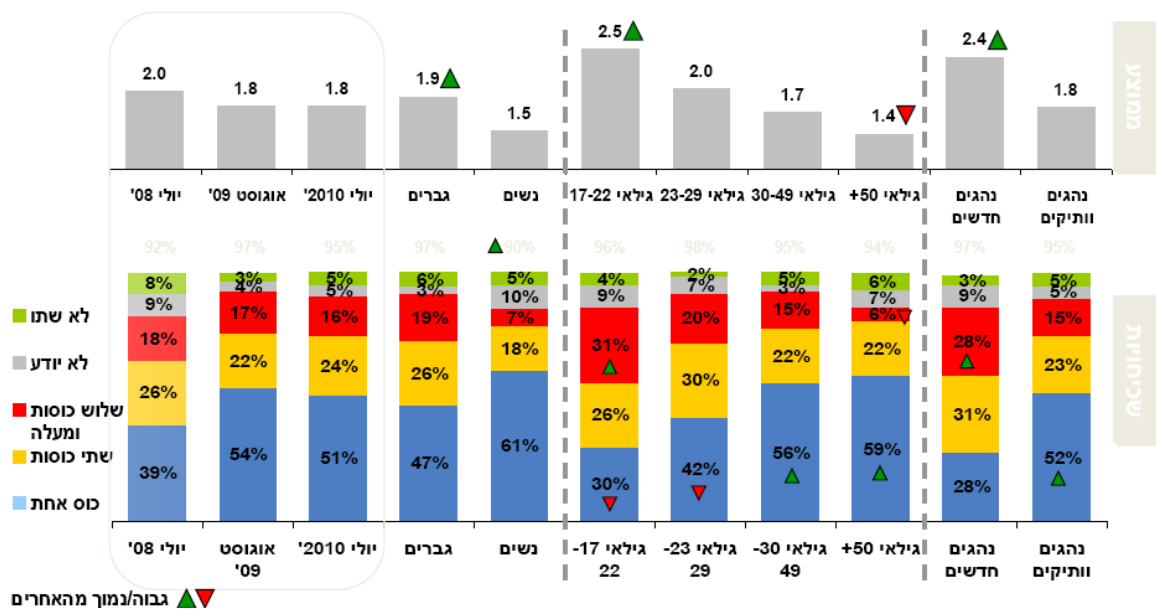
בישראל יש תרבות של שתיית אלכוהול. כמעט מחצית (44%) מהציבור דיווח ששתה בחודש האחרון משקה אלכוהולי מחוץ לבית. נהגים ששתו בחודש האחרון מחוץ לבית דיווחו כי הם שותים בממוצע כ-2.7 פעמים בחודש מחוץ לבית. תדירות צריכת האלכוהול גבוהה יותר בקרב צעירים עד גיל 30: גילאי 17-29 דיווחו שהם נוהגים לשתות מחוץ לבית 4.3 פעמים בחודש, בהשוואה לבני 30 ומעלה שדיווחו שהם שותים מחוץ לבית בממוצע כפעמיים בחודש.

מספר המשקאות שהנשאלים דיווחו ששתו בבילוי האחרון עמדה בממוצע על 1.8. מהסקר עולה שנהגים חדשים וצעירים שותים מספר רב של משקאות בכל בילוי: קרוב לשליש (31%) מהנהגים בגילאי 17-22 דיווחו ששתו שלוש כוסות ויותר בבילוי האחרון שלהם ולמעלה מרבע (28%) מהנהגים החדשים דיווחו ששתו שלוש כוסות ויותר בבילוי האחרון שלהם (ראה/י לוח 1).

¹ בסקר מ-2008 רואיינו בעלי רישיון נהיגה בתוקף. נתוני העבר מוצגים לגבי בעלי רישיון נהיגה ששתו אלכוהול בחודש האחרון (כאשר נתונים מסקרי 2009 ו-2010 מתייחסים לבעלי רישיון נהיגה שנוהגים לפחות פעם בשבוע ושתו אלכוהול מחוץ לבית בחודש האחרון).

במועדים קודמים של הסקר בוצע הסקר על קבוצת הגיל 18 ומעלה בעוד שבסקר הנוכחי קבוצת הגיל הייתה 17 ומעלה.

לוח 1: דיווח עצמי על מספר משקאות שתייה בבילוי האחרון – ממוצעים ושכיחויות

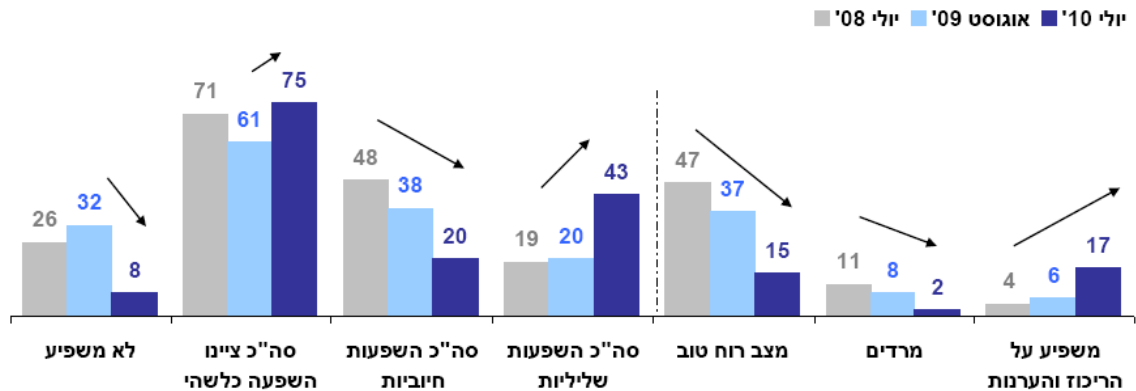


2. רוב הנהגים מודעים לסיכון שבאלכוהול לנהיגה

רוב הנשאלים (85%) העריכו שיש סיכוי גבוה או גבוה מאוד שמי ששותה ונוהג יהיה מעורב בתאונת דרכים במוקדם או במאוחר.

בהשוואה לשנים קודמות ניתן לראות שיש שינוי בתפיסות לגבי השפעת האלכוהול: עליה בתפיסת ההשפעה השלילית של אלכוהול ובמקביל ירידה בתפיסת האלכוהול כחיובית. בתשובה לשאלה (הבלתי נעזרת) "ימה השפעת השתייה עליך?" בשנת 2009 37% יחסו לאלכוהול כגורם למצב רוח טוב, בהשוואה ל-15% בלבד בשנת 2010. בשנת 2010 יחסו 43% לאלכוהול השפעות שליליות בהשוואה ל-20% בשנת 2009. חל שינוי בתפיסה של השפעת שתיית האלכוהול על יכולות הריכוז והערנות: בשנת 2009 סברו 6% בלבד שהיא משפיעה על הריכוז והערנות לעומת 17% בשנת 2010. כמו כן, חלה ירידה בשיעור הסבורים שאלכוהול אינו משפיע עליהם: כשליש (32%) בשנה הקודמת בהשוואה ל-8% השנה (ראה/י לוח 2).

לוח 2: הערכת נהגים את השפעת האלכוהול עליהם

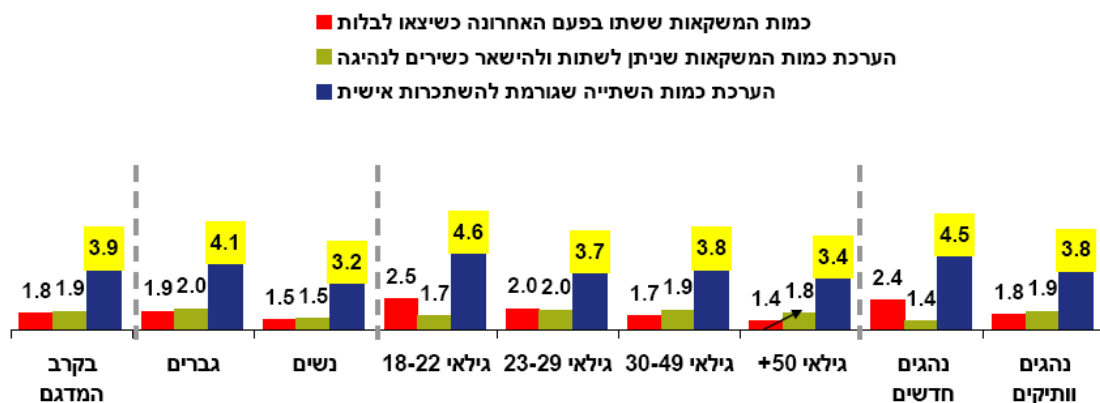


3. הציבור אינו מודע לכמות האלכוהול שמותר לשתות ולהיות כשיר לנהיגה

מהסקר עולה שבציבור קיימת מודעות לכך שהכשירות לנהיגה נפגמת הרבה לפני שמשתכרים: אנשים מעריכים את כמות השתייה המסוכנת לנהיגה כפחותה מזו הגורמת לתחושת שכרות (ראה/י לוח 3). מדיווחי האנשים עולה שהם ששתו בבילוי האחרון את כמות האלכוהול שהם מעריכים שהם כשירים לנהיגה ולא את הכמות שלדעתם תגרום להם להשתכר, למעט קבוצת הנהגים הצעירים וקבוצת הנהגים החדשים (ראה/י לוח 3).

בקרב צעירים בגילאי 18-22 ונהגים חדשים כמות המשקאות ששתו בבילוי האחרון גבוה במובהק מכמות השתייה אותה הם סבורים שניתן לשתות ולהישאר כשירים לנהיגה (ראה/י 3). בקרב קבוצות נהגים אלו תפיסת כמות השתייה שהם סבורים שניתן לשתות ולהישאר כשירים לנהיגה הייתה נמוכה במובהק בהשוואה לשנה קודמת: צעירים בגילאי 18-22 במוצע העריכו שניתן לשתות 1.7 משקאות, בהשוואה ל- 2.1 משקאות בשנת 2009 ונהגים חדשים במוצע העריכו שניתן לשתות 1.4 משקאות ולהישאר כשירים בהשוואה ל- 2.1 משקאות בשנה קודמת (אין הבדל בתפיסה זו בקרב קבוצות הגיל האחרות או בקרב נהגים ותיקים). כלומר, בקרב נהגים צעירים ונהגים חדשים חל שינוי בתפיסה לגבי כמות המשקאות שניתן לשתות ולהישאר כשירים לנהיגה, מבלי שחל שינוי משמעותי בהרגלי הצריכה.

לוח 3: תפיסת כמות המשקאות שחושבים שיכולים לשתות לעומת כמות המשקאות שותים



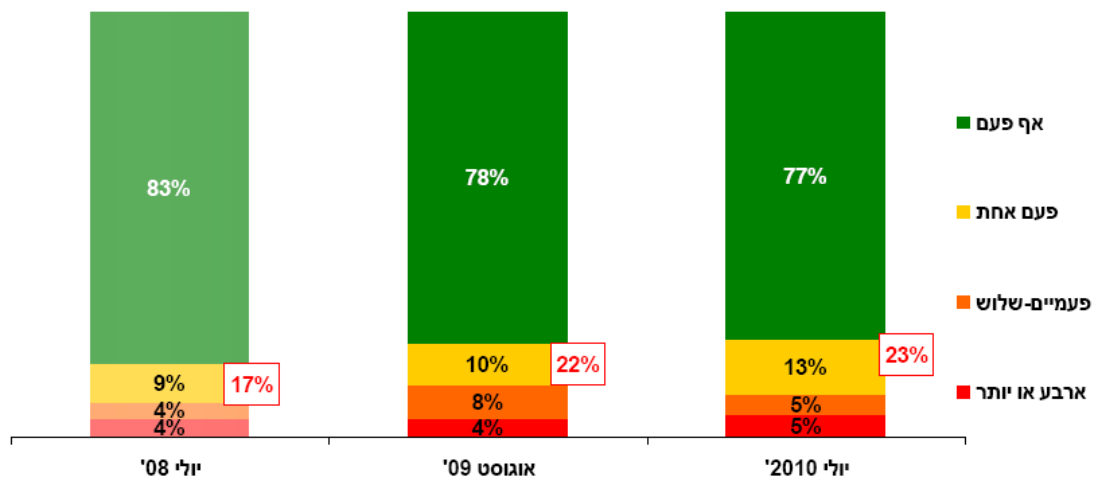
בצד הממצא המעודד שאנשים שותים בהתאם לכמות האלכוהול שהם מעריכים שהם כשירים לנהיגה, עומד הממצא המדאיג שאין מספיק מודעות לכמות האלכוהול שאפשר לשתות ועדיין להיות כשיר לנהיגה. בסקר התבקשו הנהגים להעריך את כמות המשקאות שהם יכולים לשתות ועדיין להיות כשירים לנהיגה. מהסקר עולה, שבדומה לשנה קודמת, כשישית (17%) מהנהגים ששתו אלכוהול בחודש האחרון ציינו שאינם יודעים כמה משקאות הם יכולים לשתות ועדיין להיות כשירים לנהיגה. רבע (23%) מהמדגם העריכו שהם יכולים להיות כשירים לנהיגה לאחר שתיית שתי כוסות של משקה אלכוהולי וכחמישית (17%) העריכו שהם יכולים להיות כשירים לנהיגה לאחר שתיית שלוש כוסות ומעלה של משקה אלכוהולי. זאת, בעוד שלגבי המשקל החיצוני של המדגם (כ - 70 ק"ג), די בשתיית שני משקאות בלבד כדי להגיע לרמת אלכוהול בדם של 0.05% - הרמה הקובעת בחוק.

4. בישראל יש בעיה של נהיגה תחת השפעת אלכוהול

בישראל יש בעיה של נהיגה תחת השפעת אלכוהול. כשלושה רבעים מהנהגים ששתו בחודש האחרון (73%) דיווחו כי הם נמנעו מנהיגה לאחר שתיית אלכוהול. עם זאת קיים פלח לא מבוטל של כרבע מהנהגים שאינו נוהג להימנע משתייה בשל כוונה לנהוג: 9% ציינו ש"אף פעם לא יצא לך להימנע משתייה בשל כוונה לנהוג", 9% ציינו ש"לעתים רחוקות" נמנעו מלנהוג לאחר שתייה ו- 9% ציינו שנמנעו מלנהוג "לפעמים". אומנם, נהיגה לאחר שתיית אלכוהול מותרת בישראל כל עוד רמת האלכוהול בדם פחותה מ- 50 מיליגרם אלכוהול/דציליטר דם, אך במחקר על השפעת אלכוהול על יכולות נהיגה נמצא שיכולת הנהיגה נפגמת גם ברמות נמוכות יותר (Shinar 2007).

ממצא מדאיג במיוחד העולה מהסקר הוא שאנשים נוהגים גם כאשר הם כבר מעריכים שהם שיכורים (לוח 4). בדומה לשנה קודמת, קרוב לרבע (23%) מהנשאלים דיווחו שיצא להם לנהוג כשחשו שיכורים וכמחציתם (10% מכלל המדגם) עשו זאת יותר מפעם אחת (ראה/י לוח 4). הממצא כי אנשים נוהגים כאשר הם כבר חשים שיכורים חמור מאוד לאור העובדה שאנשים מאבדים את כשירותם לנהוג הרבה לפני שהם חשים שיכורים - ברמת האלכוהול האסורה בישראל והמסוכנת לנהיגה אנשים רבים אינם חשים שהם שיכורים (Shinar 2007).

לוח 4: שיעור המדווחים כי יצא להם לנהוג כאשר חשו שיכורים

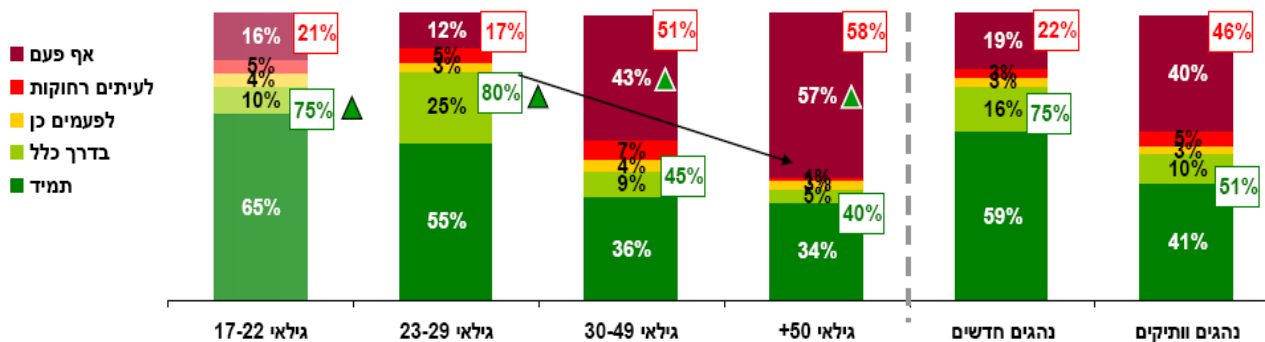


במטרה להעריך את רמת האלכוהול בדם של נהגים בבילוי האחרון, התבקשו הנשאלים לדווח על מספר המשקאות ששתו, משקל גופם והאם נהגו בחזרה מהבילוי האחרון. על סמך נתונים אלו נערך חישוב גס של רמת האלכוהול בדם של משתתפי המדגם. מחישוב זה עולה שכאחד מכל שישה נהגים (15%) ששתו ונהגו חזרה הביתה בבילוי האחרון לא היו כשירים לנהיגה על פי החוק, שכן לפי החישוב רמת האלכוהול בדם שלהם הייתה שווה או גדולה מ- 0.05%.

5. כמחצית מהנהגים מדווחים שהם קובעים נהג תורן לפני היציאה לבילוי

מהסקר עולה שכמחצית (53%) מהנשאלים נוהגים לקבוע נהג תורן לפני שהם יוצאים לבילוי, אבל אחוז גבוה יחסית של 44% ציינו כי הם קובעים נהג תורן לעיתים רחוקות או כלל לא. עם העלייה בגיל יש ירידה בשיעור הקובעים נהג תורן: בקרב הגלאים הצעירים של עד גיל 30 רוב הנהגים קובעים נהג תורן אך בגילאי 30+ פחות ממחצית מהנהגים עושים כן (ראה/י לוח 5). באופן דומה ניתן לראות שמרבית הנהגים החדשים (75%) נוהגים לקבוע נהג תורן לפני היציאה לבילוי, לעומת כמחצית (51%) מהנהגים הוותיקים (ראה/י לוח 5).

לוח 5: שיעור המדווחים על קביעת נהג תורן לפני בילוי, לפי ותק בנהיגה וגיל

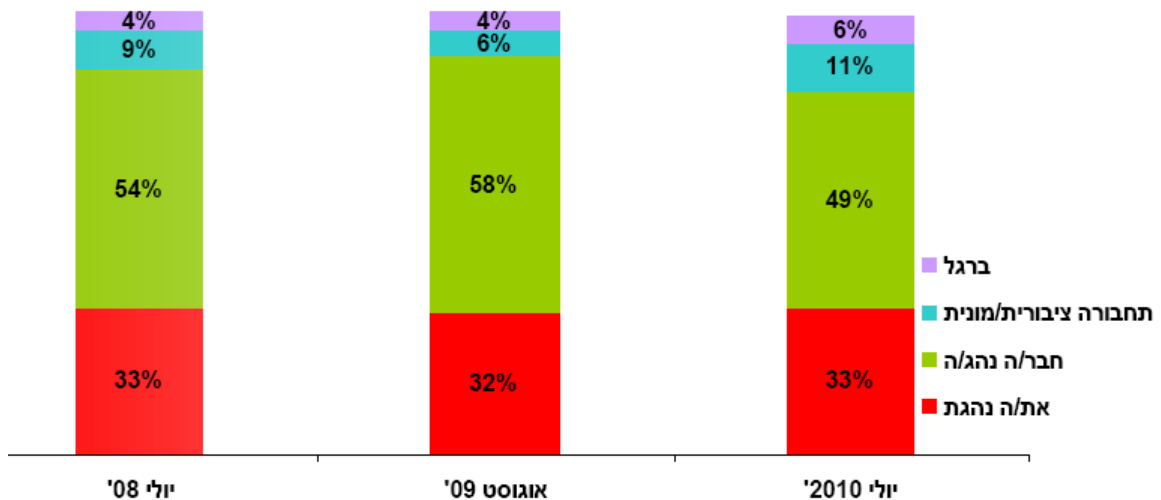


בהקשר זה, ממצא מעודד העולה מהסקר הוא שלא קיים לחץ חברתי שלילי כלפי נהגים שנמנעים משתייה. כשני שליש מהנהגים (67%) ציינו שהחברים מתייחסים בכבוד למי שלא מוכן לשתות בשל הכוונה לנהוג ועוד 20% ציינו שהחברים מקבלים זאת ללא הערות. רק 5% ציינו התייחסות שלילית מצד החברים (מלגלים עליהם או מנסים לשכנעם שמותר להם לשתות קצת ולנהוג).

6. העלייה בשימוש בתחבורה ציבורית לא הפחיתה את שיעור הנוהגים אחרי שתיית אלכוהול

אחד הפתרונות לנסיעה בטוחה הביתה לאחר שתיית אלכוהול, היא שימוש בתחבורה ציבורית (כגון, קווי לילה) ומוניות. מהסקר עולה שביחס לשנה קודמת נרשמה עלייה מובהקת בשיעור הבליינים ששתו אלכוהול וחזרו באמצעות תחבורה ציבורית או מונית. עם זאת, לא חל שינוי בשיעור המדווחים ששתו בבילוי האחרון ונהגו הביתה: בדומה לשנים קודמות, שליש מאלו ששתו בבילוי האחרון נהגו הביתה. נראה שהנטייה להשתמש יותר בתחבורה ציבורית הייתה על חשבון ירידה מובהקת בשיעור אלו שחזרו הביתה ברכב של חבר/ה (ראה/י לוח 6).

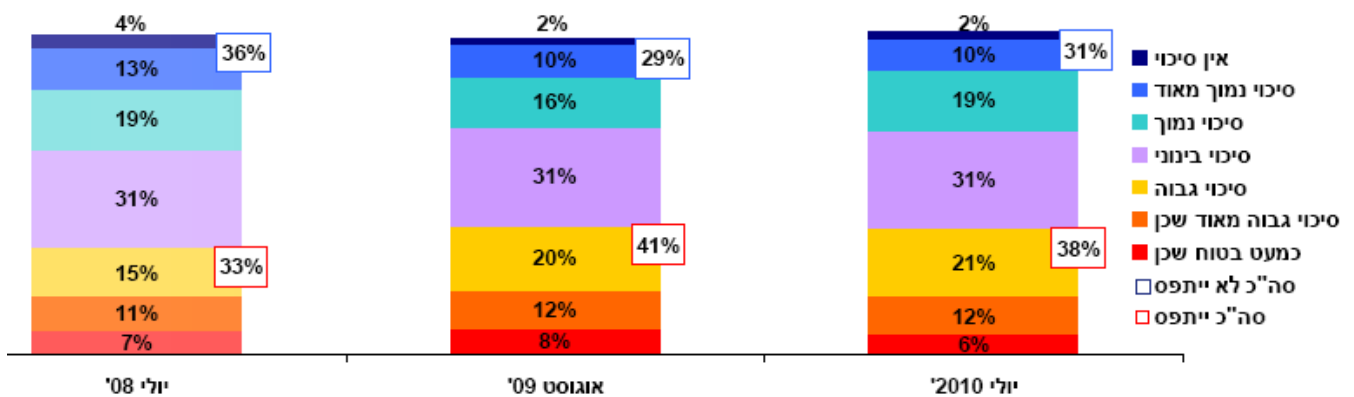
לוח 6: דיווח עצמי על אמצעי תחבורה לחזרה מבילוי בפעם האחרונה ששתו אלכוהול



7. רוב הנהגים מעריכים שהסיכוי להיתפס בגין נהיגה תחת השפעת אלכוהול אינו גבוה

גורם מרכזי בהרתעה הוא הסיכוי הנתפס להיתפס על ידי גורמי אכיפת החוק. ארגון הבריאות העולמי (2004) ראה בהגדלת הסיכוי הנתפס להיתפס כדרך העיקרית להתמודד עם הבעיה של אלכוהול בנהיגה וכחשובה יותר מהחמרה בענישה ומידיות העונש. הציבור בישראל אינו מעריך את הסיכוי להיתפס בגין נהיגה בשכרות כגבוה במיוחד. רק כ- 40% מעריכים את הסיכוי להיתפס כגבוה או גבוה מאוד, כך שאחוז גבוה מהנהגים שנוהגים לשתות מחוץ לבית אינו מעריך שיש סיכוי גבוה שייתפס על ידי המשטרה כשהם נוהגים תחת השפעת אלכוהול. זאת בדומה לממצא בשנת 2009, בו 41% העריכו את הסיכוי להיתפס כגבוה או גבוה מאוד (ראה/י לוח 7).

לוח 7: הערכת הסיכוי שמי ששותה ונוהג ייתפס על ידי המשטרה



כחמישית (22%) מהאנשים ששתו אלכוהול בחודש האחרון דיווחו שנעצרו על ידי המשטרה במהלך השנה האחרונה. זה אינו שינוי מובהק בהשוואה לשנת 2009, בה 18% דיווחו שנעצרו על ידי המשטרה במהלך השנה האחרונה.

מסקנות והמלצות

הסקר מצביע על חשיבות המשך הפעילות להפחתת התופעה של נהיגה תחת השפעת אלכוהול, לאור קיומה של תרבות של שתיית אלכוהול ושל נהיגה תחת השפעת אלכוהול.

מהסקר עולה שציבור הנהגים מודע לסכנות שבשתיית אלכוהול ושבחיס לשנים קודמות יש אף עלייה בשיעור הנהגים שמייחסים לאלכוהול השפעה שלילית עליהם. הסקר מצביע גם על כך שהציבור מודע לכך שהכשירות לנהיגה נפגמת לפני שמשתכרים ושרוב הנהגים שותים לפי כמות האלכוהול שלתפיסתם מאפשרת להם להיות כשירים לנהיגה. בצד ממצאים מעודדים אלו, הסקר מצביע על כך שרוב הנהגים אינם מודעים לכמות האלכוהול שמותר להם לשתות ועדיין להיות כשירים לנהיגה. ההמלצה היא, לכן, להסביר לציבור שיכולות הנהיגה נפגעות כמעט בכל רמת אלכוהול ולהבהיר מהי כמות השתייה שתביא אותם למצב של נהיגה ברמת אלכוהול בדם האסורה בחוק.

מהסקר עולה שתפיסת הציבור היא שהסיכוי להיתפס בגין נהיגה בשכרות אינו גבוהה במיוחד ובפועל כחמישית מנהגים ששתו אלכוהול בחודש האחרון דיווחו שנעצרו על ידי המשטרה במהלך השנה האחרונה. לאור היקף הבעיה של נהיגה בשכרות מומלץ להגביר את האכיפה של נהיגה בשכרות על ידי הגברת הבדיקות לשכרות - במיוחד במקומות ובמועדים בהם חריפה התופעה. על מנת להגדיל את ההרתעה ואת תחושת הסיכוי להיתפס בגין נהיגה בשכרות, מומלץ ללוות את מבצעי האכיפה בפרסום.